

۱۶۳۱۷۷۷

ابونواس

نابغای شعر

کندی فیلیب

مترجمان:

دکتر جواد طاهری

نرگس حیدری منجیلی

سرشناسه	: کندی، فیلیپ
عنوان و نام پدیدآور	: Kennedy, Philip F
مشخصات نشر	: ابونواس، نابغه شعر/ [فیلیپ کندی]؛ مترجمان جواد طاهری، نرگس حیدری منجیلی.
مشخصات ظاهری	: قزوین: سایه گستر، ۱۳۹۷.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۳۷۴-۵۴۸-۳
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا
یادداشت	: عنوان اصلی: Abu Nuwas : a genius of poetry ,2005.
موضوع	: ابونواس، حسن بن هانی، ۱۴۰؟ - ۱۹۸ق.
موضوع	: شاعران عرب -- قرن ۲ق. -- سرگذشتنامه
موضوع	: Poets, Arab -- 8th century—Biography
شناسه افزوده	: طاهری، جواد، ۱۳۴۲ - مترجم
شناسه افز	: حیدری منجیلی، نرگس، ۱۳۵۰ -، مترجم
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۷ PJA/۳۴۲۷ کیالف ۲
رده بندی دیویی	: ۷۱۳۴/۸۰۰
شماره کتابشناسی ملی	: ۵۳۷۰۰۰۵

انتشارات سایه گستر
www.sayegostar.com

آدرس: قزوین، چهارراه ناصری، جنب داروخانه قانون، پلاک ۳۱۰، طبقه ۲، پ. ۳۲، ۰۲۸-۲۳۲۲۵۲۰۵

ابونواس، نابغه شعر

- مترجمان: دکتر جواد طاهری - نرگس حیدری منجیلی
- ویراستاران: دکتر لیدا نامدار - سحر طاهرخانی
- نوبت چاپ: اول ۱۳۹۸
- ناشر: سایه گستر
- شمارگان: ۵۰۰ نسخه
- قیمت: ۳۵/۰۰۰ تومان
- شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۷۴-۵۴۸-۳

فهرست مطالب

۱۱.....	درباره مولف
۱۳.....	مقدمه‌ی مترجمان
فصل اول: خلاصه‌ای از سرگذشت ابونواس	
۱۸.....	خانواده، زادگاه و شهر و دیار ابونواس
۲۰.....	تحصیلات
۲۵.....	عشق به جنای ..
۲۷.....	حرکت به بغداد
۳۲.....	شاعر نوپرداز
۳۵.....	تمایلات جنسی
۳۹.....	شخصیت و خلق‌وخو
۴۳.....	زندان
۴۶.....	اقامت موقت در مصر
۴۷.....	مرگ و زندگی پس از مرگ

فصل دوم: «عشق، شراب، انحراف جنسی و تازیانه

۵۲.....	شعر غنایی ابونواس
۵۲.....	شعر شهوانی
۵۳.....	دو روایت از شعر عاشقانه - یک طرح
۵۵.....	خلاصه‌ای از عشق ایده‌آل
۵۹.....	کمی به سمت پوچی و شهوت
۶۲.....	روان‌شناسی ارباب و خدمتکار
۶۵.....	برگشتن ورق

- ۷۰..... قوادی برای شیطان
- ۷۵..... ترس از زنان و دیگر هیجانات
- ۷۸..... فتنه‌انگیزی و تجاوز به عنف
- ۸۰..... نوشته‌ها و نامه‌ها
- ۸۲..... پسران مسیحی
- ۸۵..... شعر شراب
- ۸۸..... شراب محراب
- ۹۴..... دلایل شبهه برای «این» و «آن»
- ۹۵..... دو چشم اندر از یک زبان
- ۹۶..... آثار برجای مانده «خلق» چه کسانی است؟
- ۹۸..... خداشناس خوب
- ۱۰۰..... گفتگو با یک می‌فروش یهودی
- ۱۰۴..... شراب مقدس

فصل سوم: «خوب، بد و زشت»

- ۱۱۴..... در مدیحه و طنز (هزلیات)
- ۱۱۵..... مدیحه
- ۱۱۸..... ۱. رسمی (مقید به آداب) و موقر و سنگین:
- ۱۲۱..... مقدمه
- ۱۲۱..... خاطره‌ی شکار شاهین
- ۱۲۳..... خلاصه‌ای از مدیحه‌ی کامل
- ۱۲۳..... سفر شتر و غزال
- ۱۲۴..... ستایش اغراق‌آمیز
- ۱۲۵..... دادخواهی

- ۲- کمتر رسمی و کمتر موقر ۱۲۷
- ۳- ستایش‌های گوناگون و وابسته به موقعیت ۱۳۱
- نگهبان زندان ۱۳۲
- حسن بصری ۱۳۲
- قلم‌های فرورفته در زهر تلخ طنز ۱۳۳
- نان و سوگ ۱۳۶
- سیاست دولت و مین ۱۳۷
- کینه و توهین به خدسات ۱۳۹
- جعفر برمکی نالایق ۱۴۲
- کیمیاگر و شجره‌نامه‌ی ساختگی ۱۴۳
- اسماعیل بن ابی سهل ۱۴۴
- عضو دزدیده شده ۱۴۵
- فیلسوف زبان‌باز مصری ۱۴۶
- مشاور زندان ۱۴۸
- خدمتکاران و دختران آوازه‌خوان ۱۴۸
- تحریک منجر به مرگ ۱۴۹

فصل چهارم: برخی شعرهای شکار و بازی چوگان

- سگ تازی بوینده ۱۵۵
- یوزپلنگ وحشی ۱۵۸
- مرثیه‌ای برای یک سگ شکاری ۱۶۱
- مسابقه‌ی چوگان ۱۶۲
- مردان شریف ۱۶۳

فصل پنجم: «مردگان و فناپذیری»

- ۱۶۴..... زهدیات و مرثیه
- ۱۶۵..... زهدیات
- ۱۶۸..... یاداش شخص صالح
- ۱۶۸..... تبارشناسی فناپذیری انسان
- ۱۷۰..... خطر گفتن ی بیهوده
- ۱۷۰..... شیوای ساد
- ۱۷۲..... صدا و معنی
- ۱۷۳..... جوهر دائمی فرستگان
- ۱۷۴..... مرثیه
- ۱۷۴..... برای هارون الرشید
- ۱۷۵..... برای محمد بن زبیده امین
- ۱۷۶..... برای برمکی‌ها
- ۱۷۶..... قطعاتی برای پسرش
- ۱۷۷..... برای والیه بن حباب
- ۱۷۸..... برای دوست بیمارش
- ۱۷۹..... بازهم برای خودش

مقدمه‌ی مترجمان

به خاطر سلسله‌ی موهایش ابونواس لقب گرفت، نامش «حسن بن هانیء حکمی» بود. حدود سال ۱۳۹ یا ۱۴۵ ق در اهواز به دنیا آمد و وقتی پدرش را از دست داد، در کنار مادرش «گلبن» زندگی کرد. (ن. ک شوقی ضیف: ۲۲۰/۳) پس از ازدواج مادرش به بصره رفت. درست است که در عطاری، شاگردی می‌کرد اما سرشار از هوش و ذوق لطیف و فصاحت بیان و حاضر جوابی بود. اهل مطالعه بود و بی‌پایانی شعر شاعر عرب زبان اهل کوفه «والبہ بن حباب اسدی» شد. حافظ قرآن بود و بر حدیث تسلط داشت و همین امر باعث شد بافت زبان‌شناسی شعرش بسیار فصیح گردد.

در جوانی عاشق دختری به نام «خان» شد، وقتی راه رسیدن به عشقش را بسته دید به بغداد کوچ کرد و نزد برمکیان رفت اما وقتی حکومت برمکیان سقوط کرد به مصر بازگشت. پس از مرگ هارون و بر سر کار آمدن امین، دوباره به بغداد رفت. به دلیل بی‌پروایی در گفتار، بارها به زندان افتاد اما هرگز میان واقعیت و ادب پرده‌ای کشید بلکه، بالعکس بیان تند و تیز و صریحش باعث شد آثارش در طول زمان بارها سانسور شود با این حال دیوان او امروزه در دست است و چندین بار در مصر به چاپ رسیده است.

اما آن‌چه مترجمان این اثر را به ترجمه کتابی به نام ابونواس کسانده‌اند راجسته‌ی ابونواس به عنوان یک شاعر ایرانی الاصل در رشد و تطور ادب عربی عصر عباسی و تأثیر او در شاعران دوره‌های متاخر و از آن مهم‌تر تأثیرگذاری عمیق وی در شاعران بزرگ فارسی است «عباسیان که از سال ۱۳۲ تا ۶۵۶ ه. ق حکومت می‌کردند خود با کمک مؤثر ایرانیان به قدرت رسیدند» (یعقوبی: تاریخ یعقوبی، ۲/۳۲۵) و با ایجاد فضای باز سیاسی و فرهنگی و تأسیس مراکز علمی، توجه بسیاری به گسترش علوم و فنون و ادبیات مبذول داشتند. ابن خلدون در خصوص نقش شاعران، ادیبان و دانشمندان ایرانی در تحول علمی عباسیان می‌گوید: «متمدنین این عهد، همه یا عجم بودند یا از کسانی بودند که تربیت و زبان عجمی داشتند» (مقدمه ابن خلدون: ۵۴۴)

یکی از این نوابع ایرانی که نقش بسزایی در رشد و تطور ادب عربی داشته بی شک ابونواس حسن بن هانیء است. نقش بی بدیل او در موارد بسیاری از جمله استقلال برخی فنون شعری همچون خمریات، طردیات، ملمعات، زهدیات، غزل مذکر، ورود برخی واژگان، اصطلاحات و بعضاً ابیات فارسی، بازنمایی بزم های ایرانی از جمله عید نوروز و از همه مهم تر تأثیرگذاری فوق العاده وی در شاعران فارسی پس از خود از جمله حافظ از دلایلی است که ترجمه کتابی در معرفی این شخصیت ادبی را دو چندان می سازد به طور خلاصه اهمیت نبوغ ابونواس در رشد و تطور ادب عربی بد فراریر است:

۱- خمریات: حمیرت به ... رهایی گفته می شود که در آن از موضوعاتی همچون می، ساقی، جام، سبو و ... گفتگو می شود. در این شعرهایی که در آن، سخن از شراب بوده باشد در ادبیات کهن عرب مسبوق به سابقه بوده اُعشی استادان فن به و پس از او عدی بن زید العبادی و عمرو بن کلثوم و طرفه بن عبد و پس از جاهلیت و علی رغم رخااش اسلام و تحریم شراب، ابو محجن ثقفی، یزید بن معاویه، اخطل ثعلبی، و مسلم بن ولید به وصف آن پرداخته اند (حاوی، ۱۴۱۷: ۷۹)؛ اما ابونواس با تغییرات عمده ای که در شعر شراب ایجاد کرد بنیان گذار خرد به سرایی لقب گرفت. ابونواس مانند دیگر شاعران فقط در تشبیه از شراب سخن نمی گوید، که در محور عمودی شعرهایش، شراب پیوسته وجود دارد. وی علاوه بر توصیف خود شراب و تأثیرات آن در جسم و جان، سخن را به وصف تاک و تاکستان می کشاند و از شیوهی ساختن آن حکایت می کند و از میکده ها و آداب و رسوم آن جا و ساغراهایی که گاه منقش به نقش های ایرانی هستند و خماران و ساقیان و ندیمان و مطربان، تصویرهای زیبایی می آفریند (نجاریان، ۱۳۹۰: ۲۶۰)

۲- طردیات یا شعر شکار: به واسطه ی ابونواس به عنوان فن شعری مستقل شناخته شد در این قصاید با زبردستی و هنرمندی تمام از صنایع بدیعی، تشبیهات و استعاره های خیال انگیز برای توصیف صحنه های شکار سود جسته است.

۳-ملمعات: که در آن، از طریق تلمیح، واژگان فارسی را با عربی درآمیخته و این، خود نشان از تبحر و مهارت کم‌نظیر اوست.

۴-فارسیات: مراد از فارسیات، آن قصاید و قطعاتی است که شاعر در آن‌ها کلمات و تعبیرات فارسی به کار برده و چون ابونواس سه چهار سالی قبل از سال دویست هجری در گذشته این کلمات فارسی نزدیک به هزار و دویست سال پیش از خط عربی کتابت شده و بدین جهت از قدیم‌ترین نمونه‌هایی است از الفاظ فارسی که به خط عربی نقل گشته و به دست ما رسیده و حتی از الفاظ فارسی که در بسیاری از کتاب‌هایی به خط پهلوی موجود است نیز قدیم‌تر است چون غالب آن کتاب‌ها متعلق به قرن سوم هجری است (مینوی: یکی از فارسیات ابونواس، مجله دانشکده ادبیات سال اول: ۶۱).

۵-فنی به نام غزل مذکر یا «ذکر معشوق من» که در اوایل عهد عباسیان توسط والیه بن الحباب متوفی ۷۸۶م ابداع شده بود توسط شاگردش ابونواس به شعر فارسی راه یافت و چنان همه‌گیر شد که در تمام تشبیه‌هایی که در باب الالباب آمده سخن از معشوق مذکر است (شمیسا: شاهدبازی در ادبیات فارسی، ۱۳۸۱: ۳۰). این نوع سروده‌ها که بیشتر به بازی هم مشهور هستند از نظر موسیقی، تصویر، ظهور حوادث و وقایع جامعه‌ی آن روزگار و گزارش واقعی و همه‌جانبه‌ی فساد از اهمیت بسیاری برخوردار است.

۶-ابونواس نخستین کسی است که سنت ادبی عرب را در قصاید که از ابتدا تا انتها یکسان و یکنواخت ساخته می‌شد و هر بیت به دوباره مساوی تقسیم شده بود را برهم زد و گاهی در کمال آزادی، اندیشه‌ی خود را در سراسر بیت بدون توجه به مصراع‌ها بیان می‌داشت (شوقی ضیف: ۲۲۰/۳).

۷-زهديات: از دیگر موضوعاتی که شعر ابونواس را شایسته تأمل می‌سازد زهد و پارسایی و توبه است او امید به بخشش خداوند دارد و بارها در شعرهایش از بار گناه خود و نگرانی از بخشیده نشدن به خاطر خوش‌گذرانی‌ها صحبت کرده است. تضادهایی در شعر ابونواس وجود دارد که

باعث جذب مخاطب می‌شود، شعرهای او اغواکننده است اما توصیفات شاعرانه و زبان طنز مخصوص به خودش را دارد که خواننده‌ی شعرهایش را با خود همراه می‌کند

بررسی حاضر که در واقع یکی از سلسله مطالعات اسلامی دانشگاه پرینسون بوده و در پنج فصل تنظیم شده است بیانگر قسمتی از زندگی شخصی و ادبی ابونواس است که فلیپ اف کندی آن را تألیف کرده است در این بررسی، بیشتر تلاش نویسنده معطوف به مطالعه و بررسی باده سرایی و شاهدبازی شعر ابونواس بوده البته دیگر جنبه‌های شعری ابونواس هم از نگاه تیزبین مؤلف دور نمانده و مجموعه‌ای همچون شعر شکار و زهدیات و ... هم مورد بررسی قرار گرفته است اما به اندازه‌ی حجم مطالب مربوط به سرایات و غزل مذکر نبوده است شاید علت توجه مؤلف به این دو مقوله به ویژه شاهدبازی در شعر ابونواس این باشد که علی‌رغم گستردگی این موضوع و فراوانی غزل مذکر در شعر کلاسیک عرب و ترجمان ابونواس، پژوهش جامع و مستقلی در این خصوص وجود نداشته یا شاید قبح مسأله، علت اصلی آن بوده باشد، مسأله هر چه که بوده باشد اشعار مربوط به این موضوع، افزون بر ارائه نقد روان‌شناختی شعر، ریشه‌عباسی، از جهات تاریخی و جامعه‌شناسی بسیار سودمند بوده و تبیین جامعه‌شناختی روشن، صحیح و کاملی از جریان‌ات تاریخی عرب به دست می‌دهد. ملاحظه‌ی این نکات است که مترجمان را به معرفی و ترجمه مطالعاتی از این دست رهنمون می‌سازد و باز هم از آن‌جا که بهترین منبع برای تحقیق در تاریخ اجتماعی، ملت و کشوری، متون نظم و نثر آن است که در آن، از عادات و رسوم و به طور کلی زندگی، مردم و اجتماع و احوال دربارها و حکومت‌ها تصاویر گویایی به دست می‌دهد بی‌شک بررسی دفترهای شعری شاعران دوران متقدم از این حیث نیز ثمرات بسیاری در دل دارد. یادآوری این نکته لازم است که برخی مطالب کتاب به دلیل قبح آن در ترجمه حذف شده که البته حجم آن بسیار اندک بوده و آسیبی به تمامیت کتاب وارد نکرده است. بالاخره این که ترجمه‌ی حاضر قطعاً خالی از ایراد نبوده و اشکالاتی هم دارد که با نظرات صائب خوانندگان فرهیخته و البته به یاری خداوند مرتفع خواهد شد.